

Magdalena Knap

Rozważania na temat kompetencji tłumacza tekstów specjalistycznych na przykładzie języka turystyki = Deliberations on Translation Competence of Specialist Texts Translator in the Language of Tourism

Spółeczeństwo. Edukacja. Język 6, 59-75

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tom 6/2017, ss. 59–75
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2017.6(4)
www.sej.pwsplock.pl

Magdalena Knap

Uniwersytet Rzeszowski

**ROZWAŻANIA NA TEMAT KOMPETENCJI TŁUMACZA
TEKSTÓW SPECJALISTYCZNYCH NA PRZYKŁADZIE
JĘZYKA TURYSTYKI**

DELIBERATIONS ON TRANSLATION COMPETENCE
OF SPECIALIST TEXTS TRANSLATOR IN THE LANGUAGE
OF TOURISM

Abstrakt

Pierwszorzędnym celem niniejszego artykułu jest usystematyzowanie wiedzy na temat kompetencji tłumacza. Jednak szczególnym zainteresowaniem cieszyć się będzie owa kompetencja w odniesieniu do tłumaczenia tekstów specjalistycznych. Rozważania dotyczyć będą tego czy lepszym jest wykwalifikowany tłumacz, który podejmuje się przekładu tekstu specjalistycznego czy może ekspert, który tłumaczy tekst z zakresu swojej dziedziny. Wypunktowane zostaną cechy właściwe dla tłumacza tekstu specjalistycznego. Wykorzystana zostanie tutaj m.in. klasyfikacja Marchwińskiego [2007]. Przedstawione

Abstract

The primary objective of this article is to systematize the knowledge on about the translator competence. Special attention will be given to this competence in relation to the translation of specialist texts. The considerations will pertain to whether a qualified translator that does translation of a specialist text is better than an expert who translates the text in his or her field. In order to achieve those research aims, an attempt will be made to present the features specific the translator of the specialist text. Among others the classification by Marchwiński [2007] will be used here. The results of the survey regarding the

zostaną również wyniki ankiety dla tłumaczy dotyczącej kompetencji tłumacza oraz dokonana zostanie analiza materiału badawczego pochodzącego z broszur turystycznych.

Słowa kluczowe: kompetencje tłumacza, język specjalistyczny, język turystyki

translation competence will be also discussed as well as the analysis of the gathered material obtained from tourist brochures.

Keywords: translation competence, specialist language, the language of tourism

1. Wprowadzenie

Chociaż kwestia kompetencji tłumacza jest tematem niejednokrotnie poruszanym przez badaczy jest ona bardzo istotnym aspektem w dokonywaniu profesjonalnych tłumaczeń i stąd ciągle warta uwagi. „Nowy Słownik Języka Polskiego” [Sobol, 2002, s. 343] podaje następujące wyjaśnienie terminu *kompetencja*: „*posiadanie wiedzy i doświadczenia w jakiejś dziedzinie umożliwiające prawidłowe wypełnianie obowiązków i podejmowanie właściwych decyzji*”. W przypadku tłumacza będzie więc to wiedza i doświadczenie, dzięki którym jest on w stanie dokonać profesjonalnego tłumaczenia.

W literaturze przedmiotu można spotkać się z różnymi modelami kompetencji tłumacza. Modele te zarówno częściowo się pokrywają jak i różnią. Warto zaznaczyć, że często bywa również i tak, że różnicą staje się tylko nazewnictwo opisywanej umiejętności czy wiedzy. Niektórzy badacze w swoich rozważaniach na temat kompetencji tłumacza odwołują się także do układu translatorycznego i poszczególnych jego etapów [Marchwiński, 2007, s. 36–41] bądź traktują to zagadnienie minimalistycznie i skupiają się tylko i wyłącznie na samym tłumaczeniu [Pym, 2003].

2. Kompetencja tłumacza – zagadnienia teoretyczne

Mając świadomość bogatej bibliografii w zakresie kompetencji tłumacza przedstawione zostaną tylko dwie charakterystyki. Obydwie klasyfikacje w sposób bardzo wyczerpujący opisują zarówno wiedzę jak i umiejętności jakie powinien posiadać tłumacz.

Pierwsze podejście to koncepcja kompetencji tłumacza przedstawiona przez Hejrowskiego [2006, s. 153–160]. Uważa on, że owa kompetencja składa się z ośmiu elementów. I są to:

1. Znajomość języka wyjściowego i docelowego;
2. Umiejętność dopasowywania do siebie różnych struktur na podstawie ich względnego podobieństwa;
3. Znajomość kultury krajów, w których mówi się językiem wyjściowym i docelowym;
4. Wiedza ogólna i specjalistyczna;
5. Sprawności komunikacyjne;
6. Wnikliwość w *dążeniu do sensu*;
7. Znajomość teorii tłumaczenia;
8. Predyspozycje i cechy charakteru.

Szczegółowa analiza tych umiejętności wychodzi poza zakres tego artykułu lecz warto przyjrzeć się kilku ważnym kwestiom. Hejwowski [2006] zaznacza, że dobra znajomość języka oraz sprawność komunikacyjna nie są wyrażeniami synonimicznymi. Można bowiem świetnie odnajdywać się w określonych sytuacjach komunikacyjnych przy ograniczonej znajomości języka. I na odwrót – można doskonale znać język, ale mieć trudności w sytuacjach komunikacyjnych. Hejwowski [2006] wyróżnia tutaj sprawności interpretacyjne i perswazyjne. Drugi element omawianej kompetencji tłumacza można sprowadzić do zagadnienia ekwiwalencji osiągananej na różnych poziomach. Jeśli chodzi o znajomość kultury krajów, w których używa się języka wyjściowego i docelowego to niekończąca się lista informacji, jakie tłumacz powinien znać, od historii, geografii zaczynając poprzez sytuację polityczną, organizację życia, a na literaturze i sztuce kończąc. Tłumacz powinien również wykazywać się ogólną wiedzą o świecie oraz wiedzą specjalistyczną. Oczywiście jest jednak, że każdy człowiek nie będzie się specjalizował we wszystkich dziedzinach. Zwykle dzieje się tak, że tłumacz zajmuje się jedną bądź kilkoma dziedzinami. Wnikliwość w *dążeniu do sensu* sprowadza się do dogłębnego analizowania tłumaczonego tekstu oraz nabrania przekonania, że to co się tłumaczy jest w pełni przez tłumacza zrozumiałe. Jak zaznacza Hejwowski [2006] tłumacz nie musi być teoretykiem przekładu, jednak powinien znać pełen przekrój możliwości użycia poszczególnych technik tłumaczeniowych. Predyspozycje i cechy charakteru tłumacza to zagadnienie mało zbadane. Z pewnością powinna być to osoba pracowita, sumienna i wnikliwa. Z drugiej jednak strony, tłumacze to ludzie o różnych temperamentach. W związku z tym, nie istnieje zapewne jeden uniwersalny zbiór cech, którym powinien charakteryzować się dobry tłumacz.

Drugą charakterystykę kompetencji tłumacza dostarcza „Nowa Encyklopedia Przekładoznawstwa” [2010, s. 119–121], dzięki której można dostrzec, iż składa się ona z czterech komponentów. Są to:

1. Kompetencja językowa;
2. Kompetencja kulturowa + encyklopedyczna (wiedza);
3. Kompetencja psychologiczna i logiczna;
4. Kompetencja pragmatyczna.

Wszystkie te elementy zawarte są w koncepcji kompetencji tłumacza zaproponowanej przez Hejwowskiego [2006]. Kompetencja językowa to u wymienionego autora bardzo dobra znajomość języka wyjściowego i docelowego, w tym również umiejętność dopasowywania do siebie różnych struktur na podstawie ich względnego podobieństwa. Kompetencja kulturowa + encyklopedyczna to znajomość kultury krajów, w których używa się języków wykorzystanych do tłumaczenia oraz wiedza zarówno ogólna jak i szczegółowa. Kompetencja psychologiczna i logiczna nawiązywać będzie do szóstego elementu składowego kompetencji tłumacza u Hejwowskiego czyli wnikliwości w *dążeniu do sensu*. Chodzi tu o rozumowanie tłumacza i jego procesy poznawcze. W kompetencji psychologicznej i logicznej mieści się również umiejętność koncentracji, opanowania, samokontroli, porządkowania, a także wyciągania wniosków. Natomiast kompetencja pragmatyczna to w nomenklaturze Hejwowskiego sprawności

komunikacyjne tłumacza czyli jego sprawności interpretacyjne i perswazyjne w relacji autor – tłumacz – odbiorca. Dodatkowo autorzy encyklopedii podkreślają, że umiejętność tłumaczenia to pewnego rodzaju talent. Natomiast nie poruszają wiedzy dotyczącej teorii tłumaczenia jako elementu kompetencji tłumacza [Hejwowski, 2006].

3. Kompetencja tłumacza w odniesieniu do języków specjalistycznych

W związku z tym, iż prymarnym celem niniejszych rozważań jest samo zagadnienie kompetencji tłumacza tekstów specjalistycznych pojęcie języka specjalistycznego nie będzie poddawane szerszej refleksji. Warto jednak zaznaczyć, iż pomimo kilkudziesięciu lat intensywnych badań nie istnieje jednolite podejście co do tego terminu. Język specjalistyczny rozumiany jest w niniejszym artykule jako twór mający 3-wymiarową postać i obejmuje język, wiedzę specjalistyczną oraz praktykę profesjonalistów [Grygiel (red.), 2017, s. 3]. Omówiona wcześniej kompetencja tłumacza nie dotyczyła tylko i wyłącznie języków specjalistycznych lecz miała charakter ogólny. Jednym z autorów, który zajmował się problematyką kompetencji tłumacza tekstów specjalistycznych jest Marchwiński [2007, s. 41–46]. Przedstawia on ciekawą klasyfikację wiedzy tłumacza tekstów specjalistycznych. Posługując się w swoich terminach atrybutem ‘techno’. I tak według Marchwińskiego [2007] tłumacz tekstów specjalistycznych powinien posiadać dwa rodzaje wiedzy: technolingwalną i technolingwistyczną oraz technotranslacyjną i technotranslatoryczną. Na treści wiedzy technolingwalnej i technolingwistycznej składa się wiedza o tzw. uniwersaliach ogólnego języka specjalistycznego. Uniwersalia te odzwierciedlają się na wielu poziomach tj. morfologicznym, słowotwórczym, syntaktycznym, leksykalnym, semantycznym oraz pragmatycznym, a także fonicznej bądź graficznej postaci tekstu specjalistycznego. Będzie więc to wiedza dotycząca np. preferowanych modeli tworzenia terminów czy restrykcji co do użycia kategorii gramatycznych (części mowy, liczby, czasu, strony itp.). Wiedza technotranslacyjna oraz technotranslatoryczna to zarówno znajomość technik preferowanych w tłumaczeniu tekstów specjalistycznych jak i zasady ich użycia.

Marchwiński [2007] uważa, iż w przypadku przekładu tekstów specjalistycznych najbardziej pożądane techniki tłumaczeniowe to: technika tłumaczenia na poziomie fonemów (transkrypcja); technika tłumaczenia na poziomie grafemów (transliteracja) oraz technika zapożyczania (cytowanie, kalkowanie). Dzieje się tak dlatego, iż w takiego rodzaju tłumaczeniach dąży się do pewnego rodzaju symetrii pomiędzy tekstem wyjściowym, a docelowym. Jak podkreśla autor, czasami tłumaczenie tekstu specjalistycznego wiązać się będzie z wykorzystaniem technik opartych na transformacjach tłumaczeniowych, co wynika głównie z asymetrii formalnej odmiennych systemów językowych. Co więcej Marchwiński [2007] uważa, że wybór odpowiedniej techniki nie jest uzależniony od branży czy dziedziny w obrębie której tłumacz przekłada lecz rodzaju kanału komunikacyjnego oraz parametrów nadawcy i odbiorcy. Można by stąd wnioskować, iż wiedza na temat tłumaczenia tekstu specjalistycznego ma charakter uniwersalny i jest wystarczająca by tłumaczyć teksty z różnych dziedzin.

Co istotne, Marchwiński [2007] podkreśla, iż pierwszorzędą wiedzą tłumacza tekstów specjalistycznych jest jego wiedza technotranslacyjna i technotranslatoryczna. Ta wiedza jest z kolei poparta ogólną wiedzą technolingwalną i technolingwistyczną. Jak zaznacza autor:

„Te dwa rodzaje wiedzy, a także umiejętność ich użycia w ogromnym stopniu determinują jakość (...) kompetencji zawodowej, jako że umożliwiają profesjonalnemu tłumaczowi tekstów specjalistycznych skuteczne przygotowanie do konkretnego zadania tłumaczeniowego i zminimalizowanie ryzyka popełnienia błędu, jaki może spowodować niekompletna wyspecjalizowana wiedza technolektalna i technolingwistyczna czyli wiedza fachowa w określonej branży.” [Marchwiński, 2007, s. 46]

Hejwowski [2001, s. 178–179] również jest zgodny co do wyższości kompetencji tłumaczeniowej. Jego zdaniem bowiem o wiele łatwiejszym zadaniem jest podszkolenie profesjonalnego tłumacza do przekładu tekstów specjalistycznych niż sprawienie, by specjalista posiadał kompetencję tłumaczeniową. By poprzeć swoją tezę autor przywołuje przykład profesjonalnych tłumaczy kabinowych, którzy prowadzą różnego rodzaju imprezy zarówno z dziedziny kultury czy sztuki jak i nauki i techniki. Autor nie wyklucza oczywiście faktu, iż istnieją specjaliści, którzy świetnie dokonują tłumaczeń w swojej branży. Jednak Hejwowski [2001] wątpi czy w razie potrzeby poradzi by sobie z tłumaczeniem innego języka specjalistycznego. Jak zaznacza, tłumaczenie tekstu specjalistycznego wykonane przez profesjonalnego tłumacza, które zawiera błędy rzeczowe może być bez trudu poprawione przez specjalistę. Z kolei poprawienie niskiej jakości tłumaczenia dokonanego przez nieprofesjonalnego tłumacza wiąże się z tłumaczeniem praktycznie od nowa. Hejwowski [2001], co nie budzi wątpliwości, jest natomiast zgodny co do tego, iż kompetencja tłumacza powinna być uzupełniona o znajomość wybranych języków specjalistycznych, a przyszli tłumacze powinni być wyposażeni w umiejętność uczenia się języków specjalistycznych i wykorzystywania tej wiedzy w praktyce.

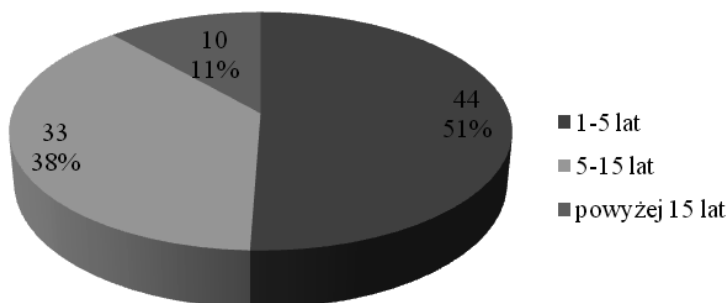
Podobnego zdania jest Pieńkos [2003, s. 283–284], który proponuje wręcz hierarchię najważniejszych czynników, które są podstawą powodzenia w tłumaczeniu. I są to: metodologia przekładu, język przekładu, przedmiot objęty przekładem oraz język oryginału. Jak sam autor podkreśla: *„Nie należy (...) kształcić tłumacza wyspecjalizowanego, lecz tłumacza wartościowego, sprawnego, który w przyszłości będzie się doskonalił w wybranej przez siebie dziedzinie.”* [Pieńkos, 2003, s. 283]

Warto również podkreślić, iż Pieńkos [1999, s. 136–138] zajmuje się juryslingwistyką, a więc językiem specjalistycznym. Jego zdaniem osoba zajmująca się tłumaczeniem tekstów z zakresu prawa powinna mieć zarówno wiedzę w tej dziedzinie jak i doskonałą znajomość języka wyjściowego i docelowego, a także świetnie opanowane umiejętności translatorskie. Sama znajomość określonej dziedziny prawa oraz znajomość języka obcego nie wystarcza. Autor uważa również, że zarówno prawnicy chcący podjąć się tłumaczeń jak i osoby nie będące prawnikami, a którzy zajmują się profesjonalnym tłumaczeniem mogą osiągnąć zadowalające efekty w tłumaczeniu tekstów prawnych przy uzupełnieniu swoich kompetencji odpowiednio o umiejętności translatorskie lub o wiedzę z zakresu prawa.

4. Kompetencje tłumacza tekstów specjalistycznych – wyniki ankiety

Omawiając zagadnienia związane z kompetencją tłumacza warto również uświadomić sobie jak sami tłumacze-praktycy postrzegają swoje kompetencje. W tym kontekście przeprowadzona została ankieta, w której wzięło udział 87 respondentów. Ankieta składała się z czterech pytań, a jej wyniki przedstawione są na wykresach nr 2 – 5.

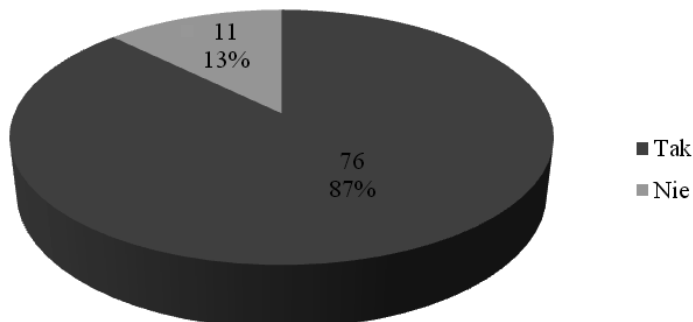
1 Ile lat jest Pani / Pan tłumaczem?

Wykres 2. Doświadczenie w zawodzie tłumacza.

Źródło: własne

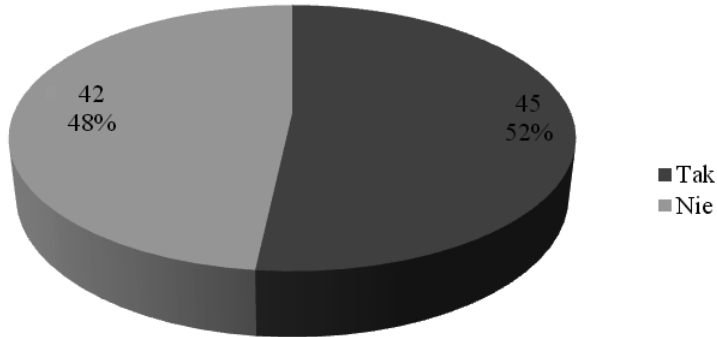
2 Czy posiada Pani / Pan wykształcenie z zakresu tłumaczeń (zajęcia podczas studiów filologii obcej / lingwistyki stosowanej, studia podyplomowe, kursy)?

Wykres 3. Wykształcenie z zakresu tłumaczeń.

Źródło: własne

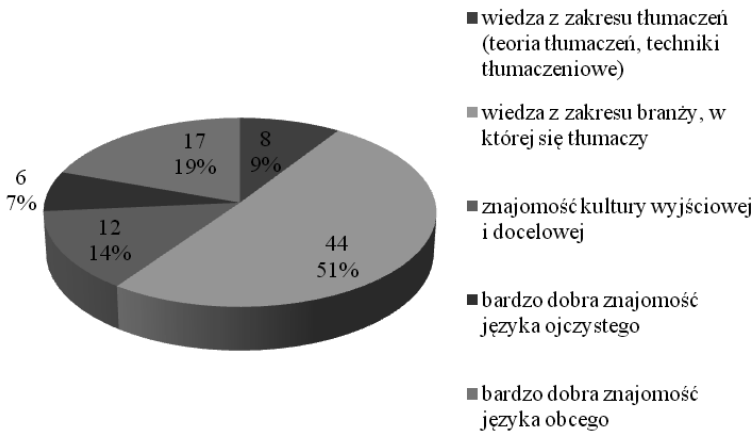
3 Czy posiada Pani / Pan wykształcenie związane z dziedziną, w której Pani / Pan tłumaczy (studia licencjackie, magisterskie, podyplomowe, kursy)?

Wykres 4. Wykształcenie z zakresu dziedziny tłumaczenia.

Źródło: własne

4 Jakie kwalifikacje, wiedza czy umiejętności są zdaniem Pani / Pana najważniejsze w pracy tłumacza?

Wykres 5. Najważniejsze umiejętności w pracy tłumacza.

Źródło: własne

Wyniki tej ankiety można traktować za użyteczne i wiarygodne z racji zarówno liczebności ankietowanych osób jak i ich profilu zawodowego. W ankiecie wzięli udział tłumacze z różnym stopniem doświadczenia w zawodzie. Największą grupę bo, aż 51 % stanowią osoby z doświadczeniem powyżej 15 lat. Zdecydowana większość ankietowanych (87 %) posiada wykształcenie z zakresu tłumaczeń. Nieco ponad połowa tłumaczy (52 %) posiada także wykształcenie związane z dziedziną, w której dokonują przekładu.

Najistotniejszym pytaniem tej ankiety jest pytanie ostatnie, który daje pewien obraz kwalifikacji, wiedzy i umiejętności najważniejszych w pracy tłumacza według ankietowanych osób. Około połowy badanych najbardziej ceni sobie wiedzę z zakresu branży, w której tłumaczą – opowiedziało się za tym aż 51 % badanych osób. Stosunkowo podobna liczba ankietowanych uznała za najważniejsze bardzo dobrą znajomość języka obcego oraz znajomość kultury wyjściowej i docelowej – odpowiednio 19 % i 14 %. Wiedza z zakresu tłumaczeń znalazła się niemal na ostatnim miejscu. Tylko 9% ankietowanych uważa ją za najważniejszą w pracy tłumacza. Ostatnie miejsce zajęła bardzo dobra znajomość języka ojczystego z wynikiem 7 %.

Omówione wyniki zaprzeczają wcześniej opisanym zagadnieniom teoretycznym, w których podkreśla się wartość i znajomość metodologii przekładu, teorii i technik tłumaczeniowych. Tłumacze-praktycy w odróżnieniu od wymienionych wyżej autorów [Hejwowski, 2001; Marchwiński, 2007; Pieńkos, 1999, 2003] bardziej cenią sobie wiedzę z zakresu branży, w której tłumaczą.

5. Kompetencje tłumacza w odniesieniu do języka turystyki – wybrane przykłady

Język turystyki jest ciekawym językiem specjalistycznym, gdyż łączy on w sobie różne dyscypliny naukowe. Jak podaje Jeż [2014, s. 72], terminologia zawarta w tekstach turystycznych dotyczy następujących dziedzin: geografii, ekonomii, marketingu, architektury, ochrony środowiska, psychologii, socjologii, a także antropologii. Mogłoby się zatem wydawać, że to właśnie terminy z tak wielu różnych nieraz niepowiązanych ze sobą nauk stanowią jedyne trudności w przekładzie tekstów turystycznych. Poza tym biorąc pod uwagę wyniki powyższej ankiety również można by dojść do wniosku, że terminologia z określonej branży powinna być najważniejszym obszarem kształcenia tłumaczy. Poniższa analiza przeczy jednak powyższemu założeniu. Zgromadzony materiał badawczy pokazuje bowiem, iż obok terminów istnieją także inne obszary, w których pojawiają się problemy tłumaczeniowe.

Analizie poddano 20 broszur turystycznych dotyczących województwa podkarpackiego w języku polskim oraz ich odpowiedników w języku angielskim. Przekrój tych materiałów promocyjnych jest bardzo bogaty; są to zarówno stosunkowo duże objętościowo broszury jak i jedno- lub dwustronicowe ulotki. Większa część materiałów to osobne broszury dla każdego z języków, pozostałe są dwujęzyczne. Poniższa analiza oparta jest na błędach jakie pojawiły się w trakcie tłumaczenia tekstów turystycznych. Nie ma ona charakteru ilościowego lecz jakościowy i stanowi próbę zasygnalizowania pewnych zjawisk, a także wpływu opisywanych błędów na odbiorcę przekładu. Przyjęta tu kategoryzacja błędów oparta jest na klasyfikacji błędów w tłumaczeniu Dzierżanowskiej [1988, s. 77]¹ lecz została ona znacznie zmodyfikowana. Dostrzeżone w materiale

¹ Dzierżanowska [1988, s. 77] wyróżnia 5 kategorii podstawowych błędów i są to: ortografia, formy i konstrukcje gramatyczne, szyk wyrazów, leksyka oraz adekwatność. Wśród tych głównych kategorii autorka wyodrębnia także pewne subkategorie, których łącznie jest 12. Co istotne, badaczka stworzyła tę klasyfikację w odniesieniu do tłumaczeń polsko-angielskich.

badawczym błędy podzielone są na pięć kategorii: błędy ortograficzne, błędy gramatyczne, błędy leksykalne, błędy stylistyczne oraz błędy dotyczące zachowania funkcji oryginału. Przy każdej z omawianych grup przedstawiony jest oryginalny tekst w języku polskim, jego przekład w języku angielskim jak również propozycja zmiany tłumaczenia.

5.1. Błędy ortograficzne

Błędy ortograficzne pojawiające się w analizowanym materiale przedstawia Tabela 1. Są to zarówno błędy dotyczące pisowni jak i interpunkcji.

Tabela 1. Przykłady wybranych błędów ortograficznych.

Lp.	Oryginal (w języku polskim)	Tłumaczenie (w języku angielskim)	Propozycja zmiany
1.	[...] do zobaczenia w powiecie jarosławskim!	See you in the Jarosławki District!	See you in the Jarosławski District!
2.	Wiele tu inspiracji do zorganizowania wypoczynku, propozycji wygodnego kwaterunku oraz obiektów gastronomicznych, oferujących niespotykane w innych częściach Polski i świata specjaljały.	You will find here plenty of ideas on how to organize your leisure, offers of comfortable accommodation, and specialties in cuisine unheard of in other regions of Poland and the world.	You will find here plenty of ideas on how to organize your leisure, offers of comfortable accommodation and specialties in cuisine unheard of in other regions of Poland and the world.
3.	Obszar 17 890 km2 [...]	[...] a territory of 17,890 kilometres [...]	[...] a territory of 17,890 square kilometres [...]
4.	Łączna długość obu tras wynosi 12,5 km.	The total length of both routes is 12,5 km.	The total length of both routes is 12.5 km.
5.	Liczne kościoły, cerkwie i synagogi, pałace, zamki i dwory, zabytkowe zespoły urbanistyczne świadczą o bogactwie architektury.	Multiple Catholic and Orthodox churches and synagogues; palaces, castles and mansions, as well as historic Urban complexes, are examples of how rich the architecture is [...]	Multiple Catholic and Orthodox churches, synagogues, palaces, castles and mansions as well as historic Urban complexes are examples of how rich the architecture is [...]
6.	Przemysł – miasto, którego nazwa pochodzi prawdopodobnie od imienia legendarnego władcy zachodniosłowiańskiego plemienia Lędzian – Przemysława.	Przemysł – a town, whose name might originate from the legendary ruler of the Western Slav Lendian Tribe – Przemysław.	Przemysł – a town whose name might originate from the legendary ruler of the Western Slav Lendian Tribe – Przemysław.
7.	Restauracja „Dwór Kresowy”	„Dwór Kresowy” Restaurant	“Dwór Kresowy” Restaurant

Źródło: ulotki turystyczne dotyczące województwa podkarpackiego

W Przykładzie 1 pominięto literę *s* w wyrazie *Jarosławski*. W kolejnym przykładzie błędnie użyto przecinka. Przykłady 2 i 3 pokazują niespójność ortograficzną jeśli chodzi o użycie brytyjskiej i amerykańskiej odmiany języka angielskiego (*organize*,

kilometres). Obydwa zdania zaczerpnięte zostały z tej samej broszury turystycznej. Dodatkowo w Przykładzie 3 *km²* zostały przetłumaczone jako *kilometres* – można tu mówić o błędzie leksykalnym. W Przykładzie 4 zamiast kropki, którym powinien być oznaczony ułamek dziesiętny użyto przecinka. W kolejnym przykładzie występuje niekonsekwencja w korzystaniu ze znaków interpunkcyjnych. W przykładzie 6 błędnie użyto przecinka, a w ostatnim – powinien być zastosowany cudzysłów górny.

Większość z tych błędów mogła się pojawić w wyniku niedopatrzeń tłumacza. Choćby Przykład 5 bardzo dobrze to ilustruje, gdyż w innych miejscach broszury, w której odnaleziony został ten błąd ułamek dziesiętny zapisywany był poprawnie. W przykładzie 6, z kolei, tłumacz kierował się znakiem interpunkcyjnym użytym w języku oryginału. Sprawny językowo odbiorca tłumaczenia z pewnością może powyższe błędy dostrzec. Natomiast Przykład 1 może dodatkowo wprowadzić niejasność u odbiorcy odnośnie opisywanego miejsca.

5.2. Błędy gramatyczne

Tabela 2 przedstawia wybrane błędy gramatyczne, które odnaleziono w badanym materiale. Są to błędy, które dotyczą m.in. nieodpowiedniego użycia liczby pojedynczej czy mnogiej bądź szyku wyrazów w zdaniu.

Tabela 2. Przykłady wybranych błędów gramatycznych.

Lp.	Oryginał (w języku polskim)	Tłumaczenie (w języku angielskim)	Propozycja zmiany
8.	[...] zaprasza Restauracja Magnolia [...]	Magnolia restaurants invites [...]	Magnolia Restaurant invites [...]
9.	Baza noclegowa	A tourist accommodation	Tourist accommodation
10.	Mini ZOO przy Hotelu „Dwór Kresowy” w Radymnie	Mini ZOO at Hotel „Dwór Kresowy” in Radymno	Mini ZOO at „Dwór Kresowy” Hotel in Radymno
11.	Niezwykłą uctą dla melomanów jest jeden z najwspanialszych w Europie Festiwal Muzyki Dawnej “Pieśń Naszych Korzeni”	An unusual treat for music lovers is one of the finest Early Music Festival in Europe “Pieśń Naszych Korzeni”	An unusual treat for music lovers is one of the finest Early Music Festivals in Europe “Pieśń Naszych Korzeni”
12.	Spotkanie niejedno ma imię	A variety of meeting and occasions	A variety of meetings and occasions

Źródło: ulotki turystyczne dotyczące województwa podkarpackiego

W Przykładzie 8 pojawia się zarówno liczba mnoga (*restaurants*) jak i końcówka trzeciej osoby liczby pojedynczej wymagana w przypadku rzeczownika w liczbie pojedynczej w czasie Present Simple (*invites*). Przykład 9 obrazuje nieprawidłowe użycie przedimka określonego, gdyż nie stosuje się go w przypadku rzeczownika niepoliczalnego jakim jest wyraz *accommodation*. Kolejny przykład traktuje o szyku wyrazów w zdaniu. Wyrażenie *Hotel „Dwór Kresowy”* powinno być przełożone jako “Dwór Kresowy” Hotel. Ponadto, pojawia się również omawiany już wcześniej błąd ortograficzny, tj., użycie dolnego cudzysłowia. Przykład 11 pokazuje niezastosowanie liczby mnogiej

w wyrażeniu: *one of the finest Early Music Festivals*. W ostatnim przykładzie występuje niekonsekwencja dotycząca zastosowania liczby mnogiej. Zarówno rzeczownik *meeting* jak i *occassion* powinny być użyte w liczbie mnogiej.

Na wyżej opisane błędy wpływ z pewnością miała nieuwaga ze strony tłumacza (Przykład 8) bądź brak wystarczającej wiedzy osoby, która podjęła się przekładu (np. Przykład 9 czy 11). Jedną z przyczyn tych błędów może być również oddziaływanie oryginału na tłumacza (Przykład 10). Podobnie jak w przypadku pierwszej kategorii błędów większość z tych niewłaściwych tłumaczeń może zostać zauważona przez odbiorców, a nawet wywołać zaburzenia w komunikacji. W Przykładzie 8 turysta nie będzie bowiem do końca wiedział czy chodzi o jedną restaurację czy może jest to sieć restauracji o wspólnej nazwie *Magnolia*.

5.3. Błędy leksykalne

Trzecią grupę błędów przyjętą w tej klasyfikacji i omawianym materiale stanowią błędy leksykalne. W grupie tej znajdują się m.in. przykłady błędnego użycia ekwiwalentów leksykalnych, dodania pewnych elementów lub ich usunięcia. Tabela 3 przedstawia wybrane przykłady.

Tabela 3. Przykłady wybranych błędów leksykalnych.

Lp.	Oryginał (w języku polskim)	Tłumaczenie (w języku angielskim)	Propozycja zmiany
13.	[...] w malowniczych Bieszczadach [...]	[...] in the picaresque Bieszczady Mountains [...]	[...] in the picturesque Bieszczady Mountains [...]
14.	Otul się atmosferą bieszczadzkiej krainy w zaciszu i komforcie Karpatii	Immerse yourself in the Carpatia's peaceful and comfortable atmosphere of the Carpatia Hotel	Immerse yourself in the Bieszczady Mountains at the peaceful and comfortable atmosphere of the Carpatia Hotel
15.	Kompleks sportowy	Sports and leisure centre	Sports centre
16.	Teatr im. Wandy Siemaszkowej i Szajna Galeria	Wanda Siemaszkowa Theatre in Rzeszów	Wanda Siemaszkowa Theatre and Szajna Gallery
17.	Zapraszamy do województwa podkarpackiego!	You are cordially invited to visit the Podkarpackie Voivodeship.	You are cordially invited to visit the Podkarpackie Province / Region.
18.	Województwo podkarpackie	The Subcarpathian Voivodeship	The Podkarpackie Province / Region
19.	Podkarpackie atrakcje turystyczne	Touristic attractions of the Podkarpackie Region	Tourist attractions of the Podkarpackie Province / Region
20.	Województwo podkarpackie	The Podkarpackie Province	The Podkarpackie Province / Region
21.	Podziemna Trasa Turystyczna „Rzeszowskie Piwnice”	Underground Tourist Route “Rzeszów cellars”	Underground Tourist Route “Rzeszowskie Piwnice” [Rzeszów cellars]

Źródło: ulotki turystyczne dotyczące województwa podkarpackiego

Dwa pierwsze przykłady wskazują na błędny dobór odpowiednika leksykalnego w tłumaczeniu. W Przykładzie 13 zamiast wyrazu *picturesque* mylnie użyto wyrazu *picaresque*, natomiast w przykładzie 14 użyto wyrazu *Carpatia* zamiast *the Bieszczady Mountains*. Co więcej, szyk tego zdania niejednoznacznie wskazuje na to, w co turysta „ma się otulić”. W analizowanym materiale badawczym znajdują się również tłumaczenia, w których elementy leksykalne zostały dodane lub usunięte. W przykładzie 15 dodano wyraz *leisure*, natomiast w Przykładzie 16 – nazwę miasta *Rzeszów*. Dodatkowo, w Przykładzie 16 usunięto całkowicie informację na temat *Szajnej Galerii*.

Jeśli chodzi o leksykę, znaczące utrudnienia pojawiają się również w przypadku tłumaczenia elementów kulturowych², czemu z pewnością można by poświęcić odrębny artykuł. Przykłady od 17 do 20 pokazują trudność już w samym tłumaczeniu *województwa podkarpackiego*. W wielu nazwach geograficznych Polski występują przymiotniki [www1]. Tłumacz staje wtedy przed wyborem czy w przekładzie posłużyć się przymiotnikiem czy rzeczownikiem. Czasami istnieje możliwość utworzenia przymiotnika od rzeczownika, który jest rozpoznawalny w kulturze docelowej, na przykład, *Mazury*, które tłumaczone są jako *Masuria* oraz *Pojezierze Mazurskie*, które można przełożyć na *the Masurian Lake District*. Jeśli nie da się utworzyć w taki sposób przymiotnika to powinno użyć się rzeczownika. Postępują tak również międzynarodowe instytucje i organizacje m.in. UNESCO. Wynika więc z tego, że województwo podkarpackie powinno być tłumaczone jako *the Podkarpacie Province* lub *the Podkarpacie Region*. Nie powinno się również używać słowa *voivodeship* jako, że jest to raczej termin historyczny i może być niejednoznaczny dla odbiorcy³. W omawianych przykładach pojawia się również wyraz *Subcarpathian* jako tłumaczenie słowa *podkarpackie*. Jest to próba utworzenia przymiotnika od rozpoznawalnego rzeczownika *the Carpathian Mountains / the Carpathians*. Istnieje jednak spora wątpliwość czy słowo *Subcarpathian* będzie w pełni zrozumiałe dla odbiorcy.

W Przykładzie 21 tłumacz dokonał tłumaczenia dosłownego łącznie z nazwą własną opisywanego miejsca – „*Rzeszowskie Piwnice*”. Z racji tego, iż nie jest to jednak nazwa powszechnie rozpoznawana w kulturze docelowej powinna być ona umieszczona w tłumaczeniu, a jej angielski odpowiednik może być dodatkowo umieszczony np. w nawiasie. Nie należy przecież również zapominać o edukacyjnej funkcji broszur turystycznych. Turyści bowiem mają coś z tych informatorów wynieść i zapamiętać.

Przyczyną błędów leksykalnych omówionych powyżej może być tak jak i w przypadku innych błędów znowu nieuwaga tłumacza (Przykład 13, 14) lub brak określonej wiedzy (Przykłady 17 – 20). Jednak w przeciwieństwie do dwóch wcześniejszych grup błędy te skutkują poważnymi zaburzeniami komunikacji. Odbiorca nie powinien być także pozbawiany pewnych informacji (Przykład 16) lecz należy jednocześnie pamiętać,

² Szerzej o elementach kulturowych traktuje np. Hejrowski [2006].

³ Berezowski [2012] również zgodny jest co do tego, iż optymalnym tłumaczeniem terminu *województwo* jest *province*. Ponadto, autor uważa, iż *province* jest lepszym rozwiązaniem tłumaczeniowym niż *region*, gdyż ten ostatni może odnosić się nie tylko do jednostki administracyjnej, ale także do krainy geograficznej.

iż w przypadku tłumaczenia broszur turystycznych bierze się również pod uwagę ekonomię języka.

Czwartą grupę błędów stanowią błędy stylistyczne. W kategorii tej znajdują się takie tłumaczenia, które brzmią nienaturalnie w języku przekładu. Błędy te pokazuje Tabela 4.

5.4. Błędy stylistyczne

Tabela 4. Przykłady wybranych błędów stylistycznych.

Lp.	Oryginał (w języku polskim)	Tłumaczenie (w języku angielskim)	Propozycja zmiany
22.	Atrakcje turystyczne (tytuł całej broszury)	Touristic attractions	Tourist attractions
23.	Galeria „Przy Pętli”	The Galeria Przy Pętli gallery	The Przy Pętli Gallery
24.	Zasięgiem obejmuje Pogórze Karpackie oraz Kotlinę Sandomierską.	Within reach of the province are the Carpathian Foothills and the Sandomierska Basin.	Within reach of the province there are the Carpathian Foothills and the Sandomierska Basin.

Źródło: ulotki turystyczne dotyczące województwa podkarpackiego

Pierwszy błąd w tej grupie stanowi przetłumaczenie wyrażenia *atrakcje turystyczne* na *touristic attractions* zamiast *tourist attractions*. Wyrażenie użyte w przekładzie pojawia się wprawdzie w języku angielskim, ale zdecydowanie bardziej naturalnym tłumaczeniem będzie *tourist attractions*. Przykład kolejny pokazuje zdwojenie wyrazu *galeria*, gdyż jest ono użyte w języku polskim jak i angielskim. Z kolei w ostatnim przykładzie można dojrzeć niezastosowanie konstrukcji *there are* – tak typowej dla języka angielskiego.

Skoro mowa o stylu, błędy w tej grupie językowej w dużej mierze wynikają z wpływu języka oryginału na język przekładu. Zastosowane tu rozwiązania tłumaczeniowe brzmią nietypowo i mogą wywołać u odbiorcy poczucie obcości⁴. Żaden jednak z tych błędów nie zaburza komunikacji.

5.5. Błędy dotyczące zachowania funkcji oryginału

Ostatnią już grupę omawianych błędów stanowią błędy dotyczące zachowania funkcji oryginału. Tabela 5 przedstawia wybrane z materiału badawczego przykłady.

⁴ Zagadnienie obcości w odbiorze przekładu bardzo dobrze opisuje Lewicki [2000].

Tabela 5. Przykłady wybranych błędów dotyczących zachowania funkcji oryginału.

Lp.	Oryginał (w języku polskim)	Tłumaczenie (w języku angielskim)	Propozycja zmiany
25.	A może własny kwiat?	Buy a flower	How about your own flower?
26.	Otuleniu strefą relaksu	Inside the relaxation zone	Immersed in the atmosphere of relax
27.	Jasło winne klimaty	Jasło wine mood	Jasło wine climate

Źródło: ulotki turystyczne dotyczące województwa podkarpackiego

Wszystkie tłumaczenia w tej kategorii są przykładem na niezachowanie funkcji oryginału. Dwa pierwsze zdania w języku polskim mają za zadanie ukazać pewną rzeczywistość w sposób bardziej atrakcyjny i zachęcić do odwiedzenia opisywanych miejsc. Ich tłumaczenia wydają się być pozbawione tej funkcji. Są one zwykłymi ekwiwalentami leksykalnymi, ale nie funkcjonalnymi. Przykład ostatni natomiast nawiązuje do całej broszury. Jeśli chodzi o samo tłumaczenie to jest one poprawne. Natomiast zamierzeniem autora oryginału było to, aby tytuł *Jasło winne klimaty* nawiązywał do tego co znajduje się wewnątrz broszury, a poszczególne jej części zaczynały się od wyrażenia *Klimat na ...* W przypadku tłumaczenia tej broszury na język angielski tłumacz w tytule zastosował wydawałoby się prawidłowe tłumaczenie *Jasło wine mood*, ale wewnątrz broszury odwoływał się już do *Climate for ...* Być może dobrym rozwiązaniem byłoby dosłowne przetłumaczenie słowa *klimat* bądź użycie innego ekwiwalentu jak na przykład *mood* czy *atmosphere*, ale zmiany te musiałyby być zastosowane również we wnętrzu tej broszury.

Niezwykle trudno określić z czego mogą wynikać powyższe błędy. Być może z nieznamościami specyfiki tłumaczenia tekstów turystycznych w tym w szczególności broszur. Może również wiązać się to z brakiem dostatecznej uwagi i czasu włożonego w przekład tych tekstów.

Zwieńczeniem wszystkich przykładów niech będzie jeszcze jeden przedstawiony w Tabeli 6. Wspaniale bowiem obrazuje ile błędów można znaleźć choćby w niewielkim fragmencie.

Tabela 6. Błędy obejmujące kilka kategorii jednocześnie.

Lp.	Oryginał (w języku polskim)	Tłumaczenie (w języku angielskim)	Propozycja zmiany
28.	Podkarpackie to jeden z najpiękniejszych, najbardziej atrakcyjnych turystycznie [...] zakątków [...].	The Podkarpackie region is one of the most beautiful, and the most attractive tourist destination [...]	The Podkarpackie Region is one of the most beautiful and the most attractive tourist destinations [...]

Źródło: ulotki turystyczne dotyczące województwa podkarpackiego

Przykład ten zawiera trzy błędy językowe z różnych kategorii. Pierwszy z nich to błąd leksykalny dotyczący słowa Podkarpackie. Kolejny to błąd ortograficzny polegający na nieprawidłowym użyciu znaku interpunkcyjnego. Ostatni to niezastosowanie liczby mnogiej w wyrażeniu *one of the [...] destinations*.

6. Podsumowanie

Według różnych koncepcji kompetencji tłumacza, tłumacz to osoba, posiadająca wszechstronne umiejętności i wiedzę. W przypadku tłumaczenia tekstów specjalistycznych wiedza technotranslacyjna i technotranslatoryczna stanowi przewagę nad wiedzą technolingwalną i technolingwistyczną. Wybór odpowiedniej techniki tłumaczenia nie jest uzależniony od branży czy dziedziny w obrębie której tłumacz przekłada lecz rodzaju kanału komunikacyjnego oraz parametrów nadawcy i odbiorcy. A zatem wiedza na temat tłumaczenia tekstu specjalistycznego ma charakter uniwersalny i jest wystarczająca by tłumaczyć teksty z różnych dziedzin. W związku z tym, łatwiejszym zadaniem wydaje się być przeszkolenie profesjonalnego tłumacza do przekładu tekstów specjalistycznych niż sprawienie, by specjalista posiadał kompetencję tłumaczeniową. Nie oznacza to jednak, iż tłumacz nie powinien rozwijać swojej wiedzy specjalistycznej w danej dziedzinie.

W przeciwieństwie do przedstawionych zagadnień teoretycznych, około połowa tłumaczy-praktyków uważa, iż najważniejsza jest wiedza z zakresu branży, w której się tłumaczy. Jednak analiza zgromadzonego materiału badawczego z zakresu języka turystyki wskazuje także na inne braki w omawianych przykładach par tłumaczeniowych niż tych dotyczących terminologii związanej z branżą turystyczną. Wśród tych niedociągnięć można wymienić: nieuważność / niedbałość ze strony tłumacza, brak wystarczającej ilości czasu na wykonanie tłumaczenia, brak dostatecznej wiedzy dotyczącej języka docelowego oraz technik tłumaczenia w tym specyfiki przekładu broszur turystycznych, negatywny wpływ języka oryginału na język docelowy oraz ograniczone miejsce przeznaczone na wydruk tłumaczenia. Wszystko to wywołać może u odbiorcy przekładu pewne niejasności, obcość w odbiorze, a także poważniejsze zakłócenia komunikacji. Potknięcia tłumacza obniżać mogą także jego wiarygodność jak również wartość poznawczą danej broszury turystycznej.

Przedstawione w niniejszym artykule zarówno rozważania teoretyczne jak i empiryczne wydają się mieć ogromne znaczenie dla dydaktyki przekładu. Celem bowiem tego artykułu nie było wypunktowanie błędów w tłumaczeniu lecz raczej ukazanie pewnych zjawisk, ich wpływu na odbiorcę oraz wskazanie kierunku kształcenia przyszłych tłumaczy. Nabywanie kompetencji do wykonywania zawodu tłumacza to jak często się podkreśla droga wyjątkowo żmudna i pracowita, a od tłumacza wymaga się nieustannego doksztalcenia.

Bibliografia:

- Berezowski Leszek. 2012. Tłumacz a sprawa polska: polski podział administracyjny w przekładach na język angielski. W *Philological Inquiries. Festschrift for Professor Julian Maliszewski*, red. Bryll Alina, Sikora Iwona, Walczyński Marcin. Nysa: Oficyna Wydawnicza PWSZ.
- Dąbska-Prokop Urszula. 2010. *Nowa Encyclopedia Przekładoznawstwa*. Kielce: Wyższa Szkoła Umiejętności im. Stanisława Staszica w Kielcach.
- Dzierżanowska Halina. 1990. *Przekład tekstów nieliterackich na przykładzie języka angielskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Gotti Maurizio. 2003. *Specialized Discourse. Linguistic Features and Changing Conventions*. Bern: Peter Lang.
- Grucza Franciszek. 2002. Języki specjalistyczne – indykatory i/lub determinanty rozwoju cywilizacyjnego. W *Języki specjalistyczne 2. Problemy techno lingwistyki*, red. Jan Lewandowski. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Grucza Sambor. 2004. *Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Grygiel Marcin. 2017. Specialist Languages and Cognitive Linguistics: A Marriage of Convenience or Irreconcilable Opposites. W *Cognitive Approaches to Specialist Languages*, red. Marcin Grygiel. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Hejwowski Krzysztof. 2001. Języki specjalistyczne a kompetencja tłumaczeniowa. W *Języki fachowe: Problemy dydaktyki i translacji*, red. Andrzej Kątny. Olecko: Wszechnica Mazurska.
- Hejwowski Krzysztof. 2006. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jeż Magdalena. 2014. Problemy współczesnej terminologii turystycznej w języku polskim i ukraińskim. W *Języki specjalistyczne wczoraj, dziś i jutro*, red. Marek Łukasik, Beata Mikołajewska. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Lewicki Roman. 2000. *Obcość w odbiorze przekładu*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Marchwiński Adam. 2007. Wiedza fachowa a kompetencja translatorska. W *Języki Specjalistyczne 7: Teksty specjalistyczne jako nośniki wiedzy fachowej*, red. Małgorzata Kornacka. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Muñoz Isabel Durán. 2011. „Tourist translations as a mediation tool: misunderstanding and difficulties”. *Cadernos de Tradução*, nr 27.
- Pieńkos Jerzy. 1999. *Podstawy Juryslingwistyki*. Warszawa: Oficyna Prawnicza Muza SA.
- Pieńkos J. 2003. *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*. Zakamycze: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Pym Anthony. 2003. „Redefining translation competence in an electronic age. In defence of a minimalist approach”. *Meta*, nr 48(4).

Sobol Elżbieta (red.). 2002. *Nowy Słownik Języka Polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe: PWN.

[www1] – <http://serwistlumacza.com/content/view/27/32/> (dostęp – wrzesień 2017)